

28.01^T 03.02 2016

POËZIE WEEK

BASIS
ONDERWIJS

JAREN DIE
DRUPPELEND
VERSMELTEN

POËZIELESSEN

LESTIP 1

TIJD

6

Gedicht: "Tijd" - André Sollie
Auteur lestip: Els Moonen

Tijd

Ik word groot,
oma's kast kleiner.
De deuren zijn niet meer op slot.

kopjes en borden
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Dramatiseren van (dierbare) voorwerpen in een oude kast, categoriseren van woorden volgens gevoelswaarde, ontdekken van ritme door klankgebruik, expressief voordragen van het gedicht, vorm geven aan dierbare herinneringen.

Extra benodigdheden

Eventueel een met voorwerpen gevuld oud kastje, werkblad, teken- en schrijfmateriaal.

Tijdsduur

50 minuten

LESTIP 2

HUIS TWEE

14

Gedicht: "Huis twee" - Bart Moeyaert
Auteur lestip: Els Moonen

Huis twee

Als een geheim zat in ons huis
een ander huis verborgen.
Ik wist het niet. Mij was dat
nooit verteld. Onder ons dak
pasten de muren die er waren.
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Herinneringen aan je huis (waarneming), groepsgeprek over gevoelens en klankgebruik, gebouwen uitbeelden, beeldend en creatief aan de slag.

Extra benodigdheden

Grote vellen papier (A1), werkblad, afbeeldingen van gebouwen, plattegronden of doorsnedes, teken- en schrijfmateriaal.

Tijdsduur

60 minuten

LESTIP 3

KOFFER

22

Gedicht: "Koffer" - Bette Westera

Auteur lestip: Jos van Hest

Koffer

Ik heb een koffer vol herinneringen:
een lepel met zijn naam er achterop,
een dvd waarop hij staat te zingen,
een dasspeld met een parelmoeren knop,
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Herinneringen en herinner-dingen, voorlezen, voorleesspel, tekening maken, tentoonstelling maken.

Extra benodigdheden

Herinner-dingen, kaartjes (labels) en touwtjes, tekenmateriaal.

Tijdsduur

90 minuten en/of projectopdracht

LESTIP 4

WAS IK DAT KIND?

27

Gedicht: "Was ik dat kind?" - Bette Westera

Auteur lestip: Jos van Hest

Was ik dat kind?

De tijd verdwijnt
Ik zie een huis
Er speelt een kind
Dat kind ben ik
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Praten en schrijven over tijd en herinneringen, de structuur van een pantoum ontdekken, een pantoum schrijven.

Extra benodigdheden

Werkblad.

Tijdsduur

90 minuten

LESTIP 5

OMA, BREIEND

33

Gedicht: "Oma, breiend" - Edward van de Vendel

Auteur lestip: Tinneke van Bergen

Oma, breiend

Toen ik zo oud was als jij
(zei oma, ze breide), toen
waren de bergen vijf keer zo wijd
en vijf keer zo steil en uitgespreid
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Grootmoeders tijd, omgekeerde rollen (stoere, fantaserende grootmoeder en bang, voorzichtig kind), gesprek over de gevaren van buitenspelen, kenmerken van poëzie verkennen, flipbook en/of lapbook maken of stop motion-filmpje of stripgedicht.

Extra benodigdheden

Internetverbinding, kopieën van het gedicht, veel papier (ook grote vellen), tekengerief, scharen, camera, computer, voor stop motion-filmpje: camera met statief, Lego of Playmobil of andere figuren en decors, computer met filmsoftware (bv. Windows Movie Maker, iMovie of gratis software op het internet).

Tijdsduur

20 - 120 minuten

LESTIP 6

ZEFIERTJE

38

Gedicht: "Zefiertje" - Jaap Robben

Auteur lestip: Jeugd en Poëzie

Zefiertje

Wat niemand nog zal weten,
is dat men besloot om het zefiertje te
vergeten,
want als je een diertje nooit meer ziet
bestaat het volgens de meeste mensen niet.
(...)

Onderwerpen en activiteiten

Begrijpend lezen, biologie.

Extra benodigdheden

Eventueel de bundel *Als iemand ooit mijn botjes vindt* van Jaap Robben, eventueel knutselmateriaal.

Tijdsduur

120 minuten

LESTIP 7

45

ER WOONDE OP DE AARDE

Gedicht: "Er woonde op de aarde" - Joke van Leeuwen**Auteur lestip: Jeugd en Poëzie****Er woonde op aarde**

Er woonde op de aarde
 een vrouw van honderd jaar
 die veel te veel bewaarde
 ik weet alleen niet waar
 (...)

Onderwerpen en activiteiten

Wiskunde (vermenigvuldigen, onregelmatigheden, meetkunde, verzamelingen), drama (begrip voor ouderen, inlevingsvermogen).

Extra benodigheden

Drie voorwerpen per leerling, groot papier, potloden.

Tijdsduur

65 minuten

LESTIP 8
WEGGELOPEN

50

Gedicht: "Weggelopen" - Karel Eykman**Auteur lestip: Jos van Hest****Weggelopen**

Dat herinner ik me nog het meest
 dat ik van huis ben weggelopen.
 Ik moet heel klein zijn geweest.
 Er was een hek maar dat stond open.
 (...)

Onderwerpen en activiteiten

Praten over eerste herinneringen, een gedicht bespreken en vertalen naar de eigen beleving, een gezamenlijke tekening maken van weglouvoeten.

Extra benodigheden

Een geschikt (groot) lokaal, een rol stevig (bruin inpak) papier, kladblaadjes en pennen of potloden, viltstiften in alle kleuren.

Tijdsduur

120 minuten

LESTIP 9

VERZAMELEN

54

Gedicht: "Verzamelen" - Nannie Kuiper
Auteur lestip: Jos van Hest

Verzamelen

Sparen, sparen, sparen,
 alles maar bewaren:
 dopjes van de seven-up
 stickers van de voetbalclub,
 (...)

Onderwerpen en activiteiten

Praten over sparen, verzamelen en bewaren,
 het begin van een eigen verzameling
 aanleggen, een gedicht uit het hoofd leren,
 een (teken- of schilder)collage maken met
 elementen uit een verzameling, een
 tentoonstelling en een ruilbeurs organiseren.

Extra benodigdheden

Een grote verzameling verschillende
 kroonkurken, vellen papier om te beschilderen,
 lijm, verf, kwasten.

Tijdsduur

90 minuten

LESTIP 10

JORIS JAN BAS

58

Gedicht: "Joris Jan Bas" - Ted van Lieshout
Auteur lestip: Tinneke van Bergen

Joris Jan Bas

Joris Jan Bas uit Koog aan de Zaan
 trok op een ochtend een jurkje aan.

Toen ging hij naar school met een strik in zijn haar
 en alle kinderen pestten hem daar.
 (...)

Onderwerpen en activiteiten

Collectieve en/of individuele herinneringen,
 herinneringen aan de lagerschooltijd,
 anekdotes, mijmeren bij oude klasfoto's,
 gesprek (o.a. over 'apart' zijn), schrijfpdracht.

Extra benodigdheden

Oude klasfoto's, bordschema, kopieën van het
 gedicht, eventuele ondersteuning voor de
 schrijfpdracht (schrijfkader, formulier en/of
 werkblad, eventueel één of meerdere
 computers).

Tijdsduur

20 - 80 minuten

TIJD

LESTIP

1

TIJD

Ik word groot,
oma's kast kleiner.
De deuren zijn niet meer op slot.

kopjes en borden
en alles wat niet is geworden
zoals het had kunnen zijn. Er
ligt een bril, nog van opa,
en een boek over God.

Theedoeken, kleden,
kruimels verleden...
Een uurwerk met steeds minder tijd.
Verwaarloosde dromen,
nog weinig te komen
en veel te veel kwijt.

Maar diep in een la,
tussen foto's en brieven,
smeult nog de liefde
stilletjes na.

"Tijd" / André Sollie

In: *Altijd heb ik wat te vieren*
(Querido, 2008)

OVER DE AUTEUR

André Sollie (° 1947) maakt al sinds de jaren zeventig deel uit van het Vlaamse kinder- en jeugdboekenlandschap. Aanvankelijk illustreert hij kinder- en jeugdboeken, prentenboeken, poëziebundels; vanaf de jaren tachtig publiceert hij als auteur én illustrator van gedichten, prentenboeken en jeugdromans. In zijn gedichten en verhalen zit zowel humor als ernst vevat, en telkens ook een toets van melancholie en weemoedigheid. Zijn werk werd meermaals bekroond (o.a. Boekenpauw, Boekenwelp, Gouden Griffel) en verfilmd. Met titels als *Wachten op matroos*, *Dubbel Doortje*, *Een raadsel voor Roosje* en *Zomerzot* staan Sollies prachtige verhalen zowel in de boekenkast van kleuters als in die van jongeren.

VOOR HET LEZEN (8 MINUTEN)

Zintuiglijke prikkels/inspiratie bieden

Laat de kinderen een oud kastje bekijken dat sinds vandaag in de klas staat. Prikkel hun zintuigen door enkele vragen te stellen over hun ervaringen met oude kasten bij hun oma, overgrootmoeder, groot tante, bejaarde buurvrouw:

- Hoe ziet een oude kast eruit? (afgebladderde verf, loshangende deurtjes, lades die niet helemaal sluiten, legplanken met oud behangpapier ter bescherming erop)
- Hoe ruikt een oude kast? (beetje muf, geuren als potpourri, pepermuntjes, vodenballen, vernis, boenwas)
- Welk geluid maakt een oude kast? (schurende lades, krakende deurtjes, piepende scharnieren)
- Wat steekt er in zo'n oude kast? Zitten de deurtjes op slot? De leerkracht toont zich nieuwsgierig naar wat er in het kastje zit.
- Mag je in zo'n oude kast kijken of is dat verboden? Zou je er wel eens in willen snuffelen?

TIJDENS HET LEZEN (2 MINUTEN)

Dramatiserend voorlezen

Lees het gedicht voor. Doe alsof je in de kast neust, rommelt en allerlei spullen ontdekt. Bij de concrete voorwerpen ('kopjes, borden, bril, boek over God, theedoeken, kleden, uurwerk, foto's en brieven') lijkt het alsof jij tastbare voorwerpen vastneemt en deze voorwerpen verzamelt. Bij de gedachten die daarbij opkomen ('alles wat niet is geworden, steeds minder tijd, verwaarloosde dromen, weinig te komen, veel te veel kwijt') neem je een verdrietige mimiek aan. Je laat deze blik gepaard gaan met hier en daar wat gezucht. Strofe vier laat je hoopvol klinken met daarbij een eerder dromerige, hoopvolle blik.

NA HET LEZEN (20 MINUTEN)

Gesprek over de luisterervaring

Laat de leerlingen de eerste drie verzen op papier lezen met vers vier nog afgedekt. Vraag de kinderen hoe het komt dat de kast 'kleiner' wordt. Laat de kinderen ontdekken dat vers twee eerder plots begint: de dichter gebruikt geen werkwoord, geen hoofdletter; het lijkt wel alsof we midden in de zoektocht binnenvallen. Welke voorwerpen komt de 'ik' tegen op zijn zoektocht? Waarom ligt de bril van opa in de kast?

De kinderen mogen in duo enkele woorden categoriseren: woorden die hoop uitdrukken en woorden die eerder verdrietig of weemoedig klinken (zoals het had kunnen zijn, dromen, smeult de liefde nog stilletjes na/wat niet

is geworden, steeds minder tijd, verwaarloosd, nog weinig te komen, veel te veel kwijt): zie werkblad. Hoe ervaren zij dit verschil in emotie? Hoe kan je de 'maar' bij het begin van vers vier laten klinken? Wie doet even voor?

Weten de kinderen wat 'nasmaulen' betekent? Wat zie/voel/ruik/hoor je bij een nasmeulend vuurtje? In welke situaties hebben de kinderen al eens vuur zien nasmeulen (kampvuur, barbecue, kachel, fakkeltocht)? Weten zij hoe *liefde* kan nasmeulen? Over wiens liefde gaat het in het gedicht? Zou oma nog veel aan opa denken? Hoe denken de kinderen aan iemand die ze niet meer of niet vaak zien? Hebben ze ook spulletjes die ze bekijken en aanraken? Wie houdt van foto's om herinneringen op te halen?

Categoriseren volgens klankgebruik

In vers twee komen vooral korte klanken voor (o, a, u, i, oe). In vers drie zijn dat eerder lange klanken (ee, ui, uu, ij/ei, aa, oo). Laat hen dit ontdekken en aanduiden in het gedicht, en zorg dat ze het verschil in ritme dat hierdoor ontstaat ervaren: van het opgejaagde zoeken en ontdekken in vers twee, naar het mijmeren over het verleden in vers drie, en de hoop in vers vier. De kinderen mogen in duo het gedicht expressief voorlezen voor mekaar: de aanduidingen op hun werkblad zullen hen ondersteunen.

AAN DE SLAG (30 MINUTEN)

Dramatiseren oude voorwerpen in kast

Laat een kind of enkele kinderen plaatsnemen bij de kast en geef enkele opdrachten:

- Hoe sta je naast je oma's kast als je een kleine kleuter bent (opkijken naar kast, proberen over de rand te kijken, met handjes naar lades grijpen)?
- Hoe verandert je houding als je groter wordt (leunen op kast, boven kast uitkomen)?
- Toon eens hoe nieuwsgierig je bent naar wat er in de kast steekt.
- Doe 'stiekem' de kast open en toon hoe hij kraakt en schuurt.
- Haal er een denkbeeldig voorwerp uit dat in het gedicht aan bod kwam (een strookje, zie werkblad) en koester het. De anderen steken hun vinger op als ze weten wat je uit de kast hebt gehaald.

Herinneringen vormgeven

Laat de kinderen zin krijgen in het maken van een eigen kast voor hun herinneringen. Toon de drie puntjes in vers drie en benadruk de twee woorden ervoor: *kruimels verleden*. Zijn dat letterlijk de kruimeltjes? Wat betekenen drie puntjes meestal in een gedicht? (even pauze, tijd om te denken)

De kinderen krijgen de tijd om even te denken. Ze mogen een mooie herinnering aan een persoon die ze niet meer of niet vaak zien tekenen of beschrijven: teken/beschrijf je herinnering en maak er een propje van, maak een collage van woorden/beelden... Geef zelf een voorbeeld van enkele van jouw dierbaarste 'kruimels': een mooie vakantieherinnering met je beste vriend, een grappig moment samen met je opa... De kinderen mogen hun kruimels 'diep in een la steken'. Tijdens de komende periode kunnen herinneringen aangevuld worden.

MEER?

Over de dichter/illustrator

Laat de kinderen de dichter achter het gedicht ontdekken. André Sollie schreef dit gedicht voor de dichtbundel *Altijd heb ik wat te vieren*. In de titel van deze bundel herken je de hoop die ook doorklinkt in strofe vier. Deze dichter is ook illustrator van zijn werk. Een recensie over de dichtbundel en de illustraties vind je op:

www.pluizer.be/kinderboeken-jeugdboeken/altijd-heb-ik-wat-te-vieren

AUTEUR LESTIP

Els Moonen

WERKBLAD

TIJD

Ik word groot,
oma's kast kleiner.
De deuren zijn niet meer op slot.

kopjes en borden
en alles wat niet is geworden
zoals het had kunnen zijn. Er
ligt een bril, nog van opa,
en een boek over God.

Theedoeken, kleden,
kruimels verleden...
Een uurwerk met steeds minder tijd.
Verwaarloosde dromen,
nog weinig te komen
en veel te veel kwijt.

Maar diep in een la,
tussen foto's en brieven,
smeult nog de liefde
stilletjes na.

"Tijd" / André Sollie
In: *Altijd heb ik wat te vieren*
(Querido, 2008)

Opdrachten

1. Lees het gedicht "Tijd" nog eens in stilte.
2. Kies twee kleuren: één kleur die voor jou verdriet aanduidt, één kleur die voor jou hoop weergeeft. Kleur in het gedicht de hoopvolle woorden en de verdrietige woorden. Er is geen goed of fout, het gaat over wat jij aanvoelt.
3. Bekijk vers twee eens met een vergrootglas en trek een kringetje rond de klinkers. Doe hetzelfde voor vers drie en vier. Wat valt je op? Welk ritme geeft dit aan het gedicht? Waarom zou de dichter hiervoor kiezen?
4. Lees het gedicht aan je buur voor en zorg ervoor dat het hoopvol/verdrietig klinkt wanneer het past, én dat de verzen een verschillend ritme krijgen. De aanduidingen in de twee kleuren én de kringetjes zullen je bij het expressief voordragen helpen. Toon je in vers vier op je gezicht hoe de liefde nog kan nasmeulen (misschien in je ogen of op je gezicht)?

STROOKJES

BRIL

THEEDOEKEN

BOEK OVER GOD

KLEDEN

KOPJES

KRUIMELS

BORDEN

UURWERK

FOTO'S

BRIEVEN

...

...

LESTIP

HUIS TWEE

2

HUIS TWEE

Als een geheim zat in ons huis
een ander huis verborgen.
Ik wist het niet. Mij was dat
nooit verteld. Onder ons dak
pasten de muren die er waren.
Ik had het me nooit anders
voorgesteld. Totdat de grote
hamers kwamen. De kamers
werden leeggehaald en alle 34
hoeken die ik als mijn broekzak
kende veranderden van plek.
Ik tekende een kaart omdat ik
niet van dagenlang verdwalen
wilde weten. Dat was een beetje
overdreven. We leven nu al even
in huis twee. Ons eerste huis
probeer ik langzaam te vergeten.

“huis twee” / Bart Moeyaert

In: *Jij en ik en alle andere kinderen*
(Querido, 2013)

OVER DE AUTEUR

De Vlaamse auteur Bart Moeyaert (° 1964) schrijft reeds drie decennia romans, poëzie, theaterteksten en kortverhalen. Zijn oeuvre werd meermaals bekroond met Boekenleeuwen, Boekenwelpen, een Boekenpauw, De Gouden Uil en nog meer waardevolle literaire prijzen. Vele van zijn werken werden vertaald, naar soms wel acht verschillende talen, waaronder zelfs het Koreaans. Ieder kind zou kennis moeten maken met de klassiekers van Moeyaert, zoals *Duet met valse noten*, *De Schepping*, *Kus me*, *Blote handen*, *Wespennest*, *Broere*, *Voor altijd*, *altijd*. Zijn dertig jaar schrijverschap werd in 2014 nog in de verf gezet met de bundel *Jij en ik en alle andere kinderen*.

VOOR HET LEZEN (15 MINUTEN)

In groepjes herinneringen oproepen en uitwisselen

Verdeel de leerlingen in groepjes van vier met een groot vel papier in het midden. Stel onderstaande vragen. Vraag de leerlingen eerst individueel na te denken en daarna hun antwoord op het vel papier te noteren.

- Doe even je ogen dicht en denk aan jouw huis (het huis waar je straks zal eten en slapen). Probeer je zoveel mogelijk details te herinneren.
- Hoeveel kamers heeft jouw huis? Tel in stilte en noteer het aantal: x kamers.
- Wat is er bijzonder aan jouw huis? Is het de kleur, de vorm, het aantal verdiepingen, de voordeur, de trap, de zolder, een standbeeldje, de keukentafel? Noteer één ding dat jij speciaal vindt aan jouw huis.
- Als je huis een naam zou hebben, hoe zou het dan heten? Bedenk een passende naam voor je huis en noteer die naam (of namen).
- Jullie mogen nu bespreken wat jullie je herinnerd hebben. Noteer in het midden van het papier wiens huis de meeste kamers heeft, welk huis het bijzonderste is, en welke naam jullie het beste vinden passen bij een huis.

Klassikaal voorspellingen maken a.d.h.v. de titel

Je leest de titel van het gedicht voor en polst bij de leerlingen naar hun verwachtingen bij deze titel:

- Zal het gedicht gaan over twee huizen? Wie woont er soms in twee huizen (huis van mama, huis van papa, huis van oma en opa)? Wanneer woon je in twee huizen (eigen huis en vakantieverblijf)? Is er bij je huis misschien nog een ander huis (woonhuis en tuinhuis/achterhuis)? Is er in je huis misschien nog een ander huis (poppenhuis, tent)?
- Zal het gedicht gaan over het tweede huis waarin iemand woont? Is er dan ook een eerste huis? Is dat hetzelfde huis dat verbouwd wordt? Is dat een nieuw huis waar iemand naartoe verhuist? Wie van jullie woont in het huis waarin hij geboren is? Wie niet? In het hoeveelste huis woon jij dan?

NA HET LEZEN (25 MINUTEN)

Klassikaal gesprek over de leeservaring

Lees de eerste zin van het gedicht nog eens. Over welk geheim gaat het? (een huis in een huis)

Wat is er gebeurd met het huis in het gedicht? (Het is verbouwd: de buitenmuren bleven staan, maar de binnenmuren zijn veranderd.)

Inzoomen op gevoelens en klankgebruik

Je leest de titel van het gedicht voor en polst bij de leerlingen hun verwachtingen bij deze titel:

- Hoe voelde de 'ik' zich daarbij (hij voelde zich een beetje bedrogen, hij kende het geheim niet)? Zoom even in op de persoonlijke voornaamwoorden 'we' en 'ons', in tegenstelling tot 'ik' en 'mij'. Begrijp je dat de 'ik' zich een beetje buitengesloten voelde? Laat deze woorden eventueel aanduiden in het gedicht (zie werkblad).
- Hoe probeert de dichter het 'zware' gevoel weer te geven van de hamers die de muren slopen en het zwaarmoedige gevoel van de 'ik' daarbij? Zoom in op de lange a-klank die erg aanwezig is van zodra de 'ik' de verbouwing beschrijft (*hamers, kamers, leeggehaald, kaart, dagenlang, verdwalen, langzaam*). Laat de kinderen deze klank aanduiden in een kleur.
- Welke oplossing voorziet de 'ik' om zijn weg te vinden in het vernieuwde huis (hij tekent een kaart, hij wil zo zijn herinneringen aan het huis van voor de verbouwing vergeten)?
- Hoe voelt de 'ik' zich nu (hij probeert huis één te vergeten)? Heeft de 'ik' het er nog moeilijk mee? Waarom denk je dat? Zoom in op de lange e-klank die iets luchtiger klinkt in de laatste versregels (*tekende, weten, beetje overdreven, leven, even, twee, eerste, probeer, vergeten*). Laat de kinderen ook deze klank aanduiden in een kleur.

Bewegingstussendoortje: gebouwen

Als je naar het gedicht kijkt, dan lijkt het wel één lang gesprek van de 'ik'. Zijn hele ervaring staat als een huis: zinnen lopen door over versregels, zodat bijna elke versregel even lang is. Elk woord lijkt wel een baksteen, alle woorden samen vormen een muur. Leg de volgende opdracht uit:

- We gaan enkele gebouwen nabootsen. De leerkracht heeft enkele afbeeldingen van gebouwen (Denk aan enkele gewone gebouwen, zoals een huis, een kerk, een appartementsgebouw, een tuinhuisje, maar ook aan enkele bijzondere staaltjes van architecturale kunst: de Aya Sofia, de Sagrada Familia, het Guggenheim Museum). Eén kind mag vooraan telkens een gebouw uitbeelden: hoe staat het gebouw (pose)? Hoe zou het gebouw bewegen (beweging)? De andere kinderen raden welk gebouw uitgebeeld wordt en voeren in groep dezelfde beweging en/of pose uit.

AAN DE SLAG (20 MINUTEN)

Kaart van eigen huis tekenen: huis één

Geef de volgende instructie: Jullie mogen op het werkblad jullie huis tekenen. Denk maar aan een schatkaart van piraten. Noteer bovenaan je huis de naam die je in het begin van de les verzonnen hebt.

Tip: Jonge kinderen (eerste - tweede leerjaar) tekenen een huis eerder in vooraanzicht. Oudere kinderen kunnen al proberen om in bovenaanzicht te tekenen, zodat ze een abstracter plattegrond verkrijgen waarop alle vertrekken en alle binnenmuren zichtbaar zijn. Je kunt een kaart van een architect ter inspiratie tonen.

Nieuw huis verzinnen: huis twee

Geef de volgende instructie: Jullie mogen een verbouwing uitvoeren op jullie kaart. Hou het werkblad tegen het raam en draai het om. Zo zie je mooi de contouren en muren van huis één en kun je binnen deze muren huis twee creëren. Je mag je verbouwing wat gekker maken dan in werkelijkheid zou kunnen. Je kunt daarbij inspiratie halen uit de gebouwen die tijdens het bewegingstussendoortje uitgebeeld zijn. Verzin een nieuwe naam voor dit huis en noteer deze bovenaan.

Maak nadien een huizengalerij of stel *Het Steegje Van De Bijzondere Huizen* samen. Hang alle huizenkaarten op, zodat beide zijden te bekijken zijn (op het raam tussen klas en hal of aan een waslijn).

AUTEUR LESTIP

Els Moonen

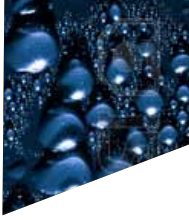
WERKBLAD

HUIS 2

Als een geheim zat in ons huis
een ander huis verborgen.
Ik wist het niet. Mij was dat
nooit verteld. Onder ons dak
pasten de muren die er waren.
Ik had het me nooit anders
voorgesteld. Totdat de grote
hamers kwamen. De kamers
werden leeggehaald en alle 34
hoeken die ik als mijn broekzak
kende veranderden van plek.
Ik tekende een kaart omdat ik
niet van dagenlang verdwalen
wilde weten. Dat was een beetje
overdreven. We leven nu al even
in huis twee. Ons eerste huis
probeer ik langzaam te vergeten.

“Huis twee” / Bart Moeyaert

In: *Jij en ik en alle andere kinderen*
(Querido, 2013)

Maak een kaart van huis één

1. Teken de omtrek van je huis.: Hoe ziet je huis eruit aan de buitenkant? Is het hoog? Is het breed? Hoeveel verdiepingen heeft het?
2. Teken enkele duidelijk herkenbare punten in je huis: Waar is de trap? Hoeveel kamers zijn er op de bovenverdieping? Waar is jouw kamer? Waar staat het fornuis? Waar is het toilet? ...
3. Noteer boven je huis de naam die jij aan je huis geeft.

Teken je huis onder deze lijn.

Verbouw huis één naar huis twee

1. Je behoudt de buitenmuren van je huis. Welke binnenmuren mogen verschuiven? Welke kamers moeten groter/kleiner? ...
2. Welke kamers wil je bijmaken? Heb je zin in een extra kamer waar je lekker veel rommel mag maken? Wil je liever op zolder slapen? Mag de trap door het plafond van de zolder gaan, zodat je op het dak kunt? ...
3. Noteer boven je nieuwe huis de naam die erbij past.

Teken huis twee onder deze lijn. Gebruik de buitenmuren van huis één.

KOFFER

LESTIP

3

KOFFER

Ik heb een koffer vol herinneringen:
een lepel met zijn naam er achterop,
een dvd waarop hij staat te zingen,
een dasspeld met een parelmoeren knop,
een kaart van onze camping aan de Linge,
zijn lege waterflesje (zonder dop),
de pot waarin we stekelbaarsjes vingen,
een foto in een witte envelop
van toen we voor het laatst naar Artis gingen
met hem erbij, we staan er samen op,
twee duveltjes die uit een doosje springen,
een opgevouwen briefje met een mop,
twee door mijzelf gemaakte tekeningen
van hem in bed, nog zonder kale kop,
die toen hij doodging op zijn kamer hingen,
zijn bijna lege doosje Engels drop...
Een grote koffer van herinner-dingen.
'Voor Janneke, van pappa' staat erop.

"Koffer" / Bette Westera

In: *Doodgewoon*. Bette Westera en Sylvia Weve (ill.)
(Gottmer, 2015)

OVER DE AUTEUR

Bette Westera wordt wel eens de nieuwe Annie M.G. Schmidt genoemd. Haar (vaak verhalende) gedichten zijn speels en geestig, inventief, toegankelijk en trefzeker. De gedichten in *Doodgewoon* gaan over allerlei aspecten van de dood: verlies en gemis, dode huisdieren en overleden klasgenoten, de hemel, rouwkaarten en begrafenisrituelen. Ze zijn nooit sentimenteel en hebben vaak een lichte toets. Met deze bundel wonnen Sylvia Weve en Bette Westera de Woutertje Pieterse Prijs 2015. Ze vormen samen een gouden duo. In hun boek *Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen* staan fabels op rijm. De ontroerende gedichten in *Aan de kant, ik ben je oma niet!* gaan over de bewoners van een bejaardentehuis. Ook deze beide boeken vielen in de prijzen.

VOOR HET LEZEN (10 MINUTEN)

Vraag de kinderen wat ze denken bij de woorden 'herinnering' en 'herinner-ding'. Wat is het verschil? Vraag naar voorbeelden van herinneringen en herinner-dingen: een herinnering die in hun hoofd of hart zit, een herinner-ding dat ze in hun handen kunnen houden.

TIJDENS HET LEZEN (20 MINUTEN)

(Voor)lezen

Deel het gedicht uit (**zie werkblad**) en vraag een vrijwilliger om het gedicht voor te lezen.

Voorleesspel

Nummer de achttien regels en geef achttien kinderen een nummer. Vraag die kinderen om in een vloeiende beweging hun regel op tijd te zeggen en zo samen het hele gedicht te laten horen. Herhaal dit voorleesspel met andere voorlezers, eventueel met een andere nummering: regel 8, 9 en 10 worden gezegd door eenzelfde kind, idem met regel 13, 14 en 15.

Een goed gedicht kan ertegen om opnieuw en opnieuw gelezen te worden, het wint er zelfs bij.

NA HET LEZEN

Gesprek over vorm en inhoud

Vraag de kinderen wat hen opvalt in het gedicht. Welke woorden rijmen op elkaar? Wat vinden ze goed aan het gedicht? Wat begrijpen ze misschien niet?

Wat vinden de kinderen het leukste, mooiste, vreemdste, zieligste, duurste, goedkoopste herinner-ding? Welk herinner-ding zouden ze graag in het echt willen zien of willen hebben?

Vraag wat voor meisje Janneke zou kunnen zijn. Hoe oud? Wat voor man was haar vader? Wat voor mop zou er op het opgevouwen briefje staan? Eet Janneke dat doosje Engelse drop ooit helemaal leeg? Waarom (niet)?

Tekening maken

Vraag de kinderen om een Janneke-tekening te maken 'van hem in bed, nog zonder kale kop'.

Gedichten zeggen vaak iets wat er niet letterlijk in staat. Vraag de kinderen wat dit gedicht hun zegt. Op zo'n vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk. Er is niet één goed antwoord.

AAN DE SLAG

Projectopdracht: tentoonstelling

Vraag de klas wie er thuis een herinner-ding heeft: een voorwerp waar een herinnering aan vastzit en dat ze daarom bewaren, een ding dat hen herinnert aan een leuke, mooie, droevige of fijne tijd. Het kan een herinnering zijn aan iemand die er niet meer is of aan iemand die ver weg is. Praat met elkaar over belangrijke foto's, souvenirs van een vakantie, sieraden die verbonden zijn aan een bepaalde persoon of gebeurtenis, etc. Vraag de kinderen om van huis een herinner-ding mee te nemen. Deel kaartjes uit en touwtjes. Op het kaartje schrijven de kinderen wat het voorwerp is, plus een regel over de herinnering die erbij hoort. Ze binden hun kaartje vast aan hun herinner-ding.

Nodig de kinderen uit om hun herinner-ding te laten zien en erover te vertellen.

Maak samen een tentoonstelling van de herinner-dingen. De tentoonstelling wordt geopend met het gedicht van Bette Westera. Nodig bijvoorbeeld een ander groep uit om te komen kijken en luisteren.

MEER?

Bekijk in de bundel Doodgewoon de illustratie die Sylvia Weve bij het gedicht "Koffer" maakte. Vergelijk het beeld met de tekst. Zijn alle herinner-dingen ook getekend?

Lees samen andere gedichten van Bette Westera uit deze bundel.

Voor meer lessuggesties bij andere gedichten uit Doodgewoon, zie:

www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/lestips/LS_28.asp

Haal ook andere boeken van Westera/Weve in de klas, zoals *Ik leer je liedjes van verlangen en aan je apenstaartje hangen* en *Aan de kant, ik ben je oma niet!*.

AUTEUR LESTIP

Jos van Hest

WERKBLAD

KOFFER

Ik heb een koffer vol herinneringen:
een lepel met zijn naam er achterop,
een dvd waarop hij staat te zingen,
een dasspeld met een parelmoeren knop,
een kaart van onze camping aan de Linge,
zijn lege waterflesje (zonder dop),
de pot waarin we stekelbaarsjes vingen,
een foto in een witte envelop
van toen we voor het laatst naar Artis gingen
met hem erbij, we staan er samen op,
twee duveltjes die uit een doosje springen,
een opgevouwen briefje met een mop,
twee door mijzelf gemaakte tekeningen
van hem in bed, nog zonder kale kop,
die toen hij doodging op zijn kamer hingen,
zijn bijna lege doosje Engels drop...
Een grote koffer van herinner-dingen.
'Voor Janneke, van pappa' staat erop.

"Koffer" / Bette Westera

In: *Doodgewoon*. Bette Westera en Sylvia Weve (ill.)
(Gottmer, 2015)

**WAS IK
DAT KIND?**

LESTIP

4

WAS IK DAT KIND?

De tijd verdwijnt
Ik zie een huis
Er speelt een kind
Dat kind ben ik

Ik zie een huis
Een spelend kind
Dat kind ben ik
Er brandt een vuur

Een spelend kind
Een tafelkleed
Er brandt een vuur
De haard is aan

Een tafelkleed
Een olielamp
De haard is aan
De moeder leest

Een olielamp
De vader slaapt
De moeder leest
Er tikt een klok

De vader slaapt
Er speelt een kind
Er tikt een klok
De tijd verdwijnt

“Was ik dat kind?” / Bette Westera

In: *Doodgewoon*. Bette Westera en Sylvia Weve (ill.)

(Gottmer, 2015)

OVER DE AUTEUR

Bette Westera wordt wel de nieuwe Annie M.G. Schmidt genoemd. Haar (vaak verhalende) gedichten zijn speels en geestig, inventief, toegankelijk en trefzeker. De gedichten in *Doodgewoon* gaan over allerlei aspecten van de dood: verlies en gemis, dode huisdieren en overleden klasgenoten, de hemel, rouwkaarten en begrafenisrituelen. Ze zijn nooit sentimenteel en hebben vaak een lichte toets. Met deze bundel wonnen ze de Woutertje Pieterse Prijs 2015. Weve en Westera vormen samen een gouden duo. In hun boek *Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen* staan fabels op rijm. De ontroerende gedichten in *Aan de kant, ik ben je oma niet!* gaan over de bewoners van een bejaardentehuis. Ook deze beide boeken vielen in de prijzen.

VOOR HET LEZEN (5 MINUTEN)

Vraag de kinderen wat ze zich voorstellen bij de regel 'De tijd verdwijnt'. Hoe zou het zijn als de tijd verdwijnt? Wat voor beeld zou daarbij kunnen horen? Als de echte tijd verdwijnt, beland je dan in een andere tijd? Misschien in het verleden, in de toekomst, in een droom? Hebben de kinderen wel eens zoiets meegemaakt? Als je in slaap valt, verdwijnt de tijd dan?

Lees na dit (korte) voorgesprek samen het gedicht.

NA HET LEZEN (30 MINUTEN)

Op zoek naar inhoud en vorm

Vraag de kinderen wat er volgens hen gebeurt in het gedicht. Daar zijn allerlei antwoorden op mogelijk en elk antwoord is goed. Vinden ze het gedicht gemakkelijk te begrijpen? Hoe oud is het kind in het gedicht? Is het een jongen of een meisje? Speelt het gedicht zich vroeger af, nu of in de toekomst? Waarom denken de kinderen dat?

Deel het gedicht uit (zie werkblad), bekijk samen de vorm van het gedicht en praat erover. Wat valt op?

Onderzoek dat samen. Tel bijvoorbeeld het aantal strofes (stukjes) van het gedicht. En hoeveel regels hebben die strofes? Zijn alle regels even lang? Hoe lang is elke regel? Welke regels komen waar terug? Wat voor systeem zit er in de opbouw van het gedicht? Verklap de antwoorden niet, maar laat de kinderen de structuur zelf ontdekken.

Ze kunnen bijvoorbeeld de regels van de eerste strofe nummeren: 1, 2, 3, 4. Een herhaalde regel in de volgende strofe krijgt het oude nummer, een nieuwe regel een nieuw nummer. Dat levert voor de tweede strofe de nummering 2, 5, 4, 6 op. De derde strofe: 5, 7, 6, 8. De vierde: 7, 9, 8, 10. De vijfde: 9, 11, 10, 12. En de zesde: 11, 3, 12, 1.

Bespreek met elkaar het effect van de herhaling. Welk effect heeft dat op de lezer? Het gedicht eindigt zoals het begint: het komt rond. Vertel de kinderen dat zo'n gedicht waarbij de regels op vastgestelde plaatsen als een soort schakels terugkomen een *t* (spreek uit: pantoem) wordt genoemd.

AAN DE SLAG

Woorden verzamelen

Het gedicht van Bette Westera gaat waarschijnlijk over een heel speciale herinnering, misschien wel een herinnering aan een vorig leven. Vraag de kinderen zich iets te herinneren uit hun eigen leven van nu. Het moet iets speciaals zijn, een bijzondere gebeurtenis, een ervaring in een vakantie, iets leuks of minder leuks uit hun kleutertijd, etc. Bij die herinnering verzamelen ze speciale woorden van dingen die ze toen zagen, hoorden,

voelden, roken, proefden. Bette Westera gebruikt in haar gedicht bijvoorbeeld speciale woorden als 'tafelkleed' en 'olielamp'.

Zelf een gedicht schrijven

Vraag de kinderen om met hun verzamelde woorden een pantoum te schrijven over hun herinnering. Het gedicht telt vijf strofes van vier regels volgens de structuur: (1, 2, 3, 4) - (2, 5, 4, 6) - (5, 7, 6, 8) - (7, 9, 8, 10) - (11, 3, 12, 1). De regels zijn kort (rond de tien lettergrepen), maar ze hoeven niet allemaal dezelfde lengte te hebben. Vertel dat hun gedicht niet precies hoeft te kloppen met de werkelijkheid: ze mogen er dingen bij verzinnen, aspecten uitvergroten of overdrijven. Geef ook aan dat ze niet alles in het gedicht moeten proberen te stoppen. Het is juist mooi en spannend als er ook wat te raden valt.

Vertel de kinderen dat een pantoum schrijven een kwestie is van puzzelen, je fantasie gebruiken, iets durven opschrijven en er plezier in krijgen.

Gebruik voor deze opdracht **het werkblad**.

Laat de kinderen die dat willen na afloop hun gedicht voorlezen en maak er een bundel van.

MEER?

In *Doodgewoon* staat nog een pantoum van Bette Westera: "Hemelbegrafenis". Lees samen dat gedicht en bespreek het inhoudelijk en op vorm. "Hemelbegrafenis" heeft uiteraard dezelfde structuur als "Was ik dat kind?", maar de regels zijn allemaal langer: twaalf lettergrepen, soms elf.

Lees samen meer gedichten van Bette Westera uit die bundel. Haal ook andere boeken van Westera/Weve in de klas, zoals *Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen* en *Aan de kant, ik ben je oma niet!*.

Voor meer lessuggesties bij andere gedichten uit *Doodgewoon*, zie:

www.woutertjepietersepijns.nl/WPP/lestips/LS_28.asp

AUTEUR LESTIP

Jos van Hest

WERKBLAD

WAS IK DAT KIND?

De tijd verdwijnt
Ik zie een huis
Er speelt een kind
Dat kind ben ik

Ik zie een huis
Een spelend kind
Dat kind ben ik
Er brandt een vuur

Een spelend kind
Een tafelkleed
Er brandt een vuur
De haard is aan

Een tafelkleed
Een olielamp
De haard is aan
De moeder leest

Een olielamp
De vader slaapt
De moeder leest
Er tikt een klok

De vader slaapt
Er speelt een kind
Er tikt een klok
De tijd verdwijnt

“Was ik dat kind?” / Bette Westera

In: *Doodgewoon*. Bette Westera en Sylvia Weve (ill.)

(Gottmer, 2015)

Mijn pantoum over een herinnering

1

2

3

4

2

5

4

6

5

7

6

8

7

9

8

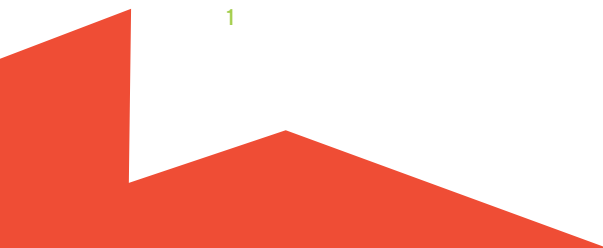
10

9

3

10

1

**OMA,
BREIEND**

LESTIP

5

OMA, BREIEND

Toen ik zo oud was als jij
(zei oma, ze breide), toen
waren de bergen vijf keer zo wijd
en vijf keer zo steil en uitgespreid
en ze krijsten ook de hele tijd,
zo van:

'Kijk, dat kind, dat moeten we
kwijt!'

en dan stonden ze op, ja, dan
stonden de bergen op
en dan donderden ze je
van zich af en daar lag je dan,
baf, op je kop.

Toen ik zo oud was al jij
(zei oma, ze breide door), toen
vonden we dagelijks
drakensporen,
en pootafdrukken van ogers die je
niet moest storen en die hadden we
dan dus wel gestoord. Zo heb ik
heel wat vrienden verloren,
Felix aan een yeti,
Boris aan een goor soort reus
en van Teusje
vonden we alleen een neus
en een oor, o ja hoor,
dat kwam voor.

Toen ik zo oud was als jij
(zei oma, ze breide nog meer),
toen
had je overal beren.
Op de weg naar school
zag je er misschien wel tien.

Ze zaten en aten herenkleren.
De heren zelf waren
uiteraard al verteerd. Je zag beren
op straat en in het verkeer
en dan ramden ze weer eens
op de deur van de klas en dan
hoopte je dat jij niet degene was
die door de juf
werd meegegeven, ja, zo
was het dus, het leven.
Oma, zei jij, is dat allemaal waar?
Oma, zei jij, dat verzin je toch maar?
Hoe kon je dan nog gaan buitenspelen?
O, zei oma,
gewoon - in delen.
Mijn moeder hakte me in drieën,
dan konden bijvoorbeeld mijn
benen gaan skiën,
en gebeurde er een ongeluk,
dan had mama nog
een reservestuk. En ze plakte me
's avonds weer in elkaar.
Maar goed, m'n jongen,
je sjaal is klaar,
dus jij kunt vrolijk
de vrieskou in.
Hoe bedoel je,
opeens-wat-minder-zin?

"Oma, breiend" / Edward van de Vendel en Wolf
Erlbruch (ill.)

In: *Ik juich voor jou*
(Querido, 2013)

OVER DE AUTEUR

De Nederlandse auteur Edward van de Vendel (°1964) was meester en directeur van een basisschool. Hij schrijft allerlei soorten teksten: teksten voor prentenboeken (bijv. *De duif die niet kon duiken*), dichtbundels voor jonge kinderen (o.a. de Superguppie-gedichten) en oudere (bijv. *Chatbox*), zelfs gedichten voor volwassenen, maar ook liedjes, toneelstukken, leesboeken (bijv. *Toen kwam Sam*) en informatieve boeken (bijv. *Ajax wint altijd*). Hij kreeg al veel bekroningen. Met de bundel *Ik juich voor jou* won hij in 2014 de Gouden Poëziemedaille.

VOOR HET LEZEN (10 MINUTEN)

Gesprek over de gevaren van buitenspelen

Hou een gesprek over buitenspelen en de gevaren van buitenspelen. Vraag de klas bijvoorbeeld:

Welke waarschuwingen krijg je mee van je ouders, grootouders of andere grote mensen als je buiten gaat spelen? Welke zijn er specifiek voor de winter?

Hoe denk je dat het vroeger was om buiten te spelen? Speelden je ouders en grootouders veel buiten, denk je?

Wat speelden ze dan? Waarvoor moesten zij opletten? Heb je enig idee hoe de wereld toen was en wat er gevaarlijk kon zijn?

Schrijf een aantal antwoorden van de leerlingen kort op het bord in een woordwolk.

Vertel dat je een tekst hebt van Edward van de Vendel die daarmee te maken heeft.

Lees het gedicht heel expressief, met veel inleving, voor.

NA HET LEZEN

Vraag aan je leerlingen: Wat vind je van deze tekst? Wat valt er op? Wat voor soort tekst (genre) is het?

Waarom denk je dat?

Geef de leerlingen een kopie van de tekst (zie werkblad).

Bespreek kort een aantal kenmerken van poëzie aan de hand van dit gedicht. Dit hoeft zeker niet systematisch en mag gewoon in een gesprek.

Kenmerken die de leerlingen mogelijk suggereren of die je ter sprake kunt brengen zijn:

Muzikaliteit: er zitten verschillende soorten rijm in, het klinkt leuk (bijna als een liedje) en het is ritmisch. Er zit ook herhaling in.

Kijken met een dichterlijke bril naar alledaagse situaties: het gaat over herkenbare momenten als buiten willen spelen en oma die je nog wat doet wachten, maar het bevat ook onverwachte elementen: oma die straffe dingen vertelt (wat kleinkinderen ook vaak doen om stoer te zijn) en het kleinkind dat plots wat bang en heel voorzichtig wordt (wat je misschien eerder van oma zou verwachten).

Verdichting: het is eigenlijk een verhaal, maar dan met minder woorden verteld. Er is goed nagedacht over de woordkeuze en de zinsbouw. De lijnen staan niet volgeschreven.

Emotie: het gaat - dit is misschien minder opvallend - ook over een aantal gevoelens: angst, bezorgdheid, de liefde van een oma voor haar kleinkind (Ze breid er een sjaal voor! Ze vertelt. Ze zegt eigenlijk, met een omweg, dat ze wil dat haar kleinkind voorzichtig is ...).

Verbeelding: de verhalen die oma vertelt zijn duidelijk verzonnen en lijken wel uit een sprookje of een spannend fantasieverhaal te komen met speciale wezens e.d. Maar het is zo beeldrijk beschreven dat je het je zo kunt voorstellen, als een film of strip.

Personificatie: de dichter gaat zelfs zo ver dat de oma vertelt dat de bergen opstonden en je van zich af donderden. De bergen worden zo a.h.w. personages in het gedicht/verhaal.

AAN DE SLAG (MIN. 50 MINUTEN)

Flipboek maken (projectopdracht)

Maak met de leerlingen een flipboek bij het gedicht. De timing voor deze activiteit varieert naargelang hoe ver je de leerlingen hierin laat gaan. Reken op minstens één les van 50 minuten.

Verdeel de leerlingen in groepjes en geef iedere groep een van de vier scènes die oma vertelt. Van die scène mogen ze dan een flipboek maken. Kijk voor inspiratie eens naar deze prachtige voorbeelden:

- *Parkour* van Serene Teh: www.sereneteh.com/parkour.html
- *Ronnie knipt zijn haar* van Spinvis: vimeo.com/62087302

Die zijn uiteraard veel te hoog gegrepen, maar je kunt het ook veel eenvoudiger aanpakken en vertrekken vanuit een lapbook:

lapbooksindeklas.weebly.com

Een andere optie is een stop motion-film, bijvoorbeeld met Lego:

www.youtube.com/watch?v=YTPISMmnmps

Op veel tablets zit een applicatie waarmee je een dergelijke film kunt maken.

Stripgedicht maken

Met jonge kinderen is het misschien beter om het eenvoudiger te houden en met hen een stripgedicht te maken op basis van dit gedicht. Voorbeelden van stripgedichten die Edward van de Vendel maakte met illustrator Floor de Goede vind je in de bundel *Opa laat zijn tenen zien en andere stripgedichten*. Een paar voorbeelden zijn te vinden op Youtube:

www.youtube.com/user/stripgedichten/

AUTEUR LESTIP

Tinneke van Bergen

WERKBLAD

OMA, BREIEND

Toen ik zo oud was als jij
(zei oma, ze breide), toen
waren de bergen vijf keer zo wijd
en vijf keer zo steil en uitgespreid
en ze krijsten ook de hele tijd,
zo van:

'Kijk, dat kind, dat moeten we
kwijt!'

en dan stonden ze op, ja, dan
stonden de bergen op
en dan donderden ze je
van zich af en daar lag je dan,
baf, op je kop.

Toen ik zo oud was al jij
(zei oma, ze breide door), toen
vonden we dagelijks
drakensporen,
en pootafdrukken van ogers die je
niet moest storen en die hadden we
dan dus wel gestoord. Zo heb ik
heel wat vrienden verloren,
Felix aan een yeti,
Boris aan een goor soort reus
en van Teusje
vonden we alleen een neus
en een oor, o ja hoor,
dat kwam voor.

Toen ik zo oud was als jij
(zei oma, ze breide nog meer),
toen
had je overal beren.
Op de weg naar school
zag je er misschien wel tien.

Ze zaten en aten herenkleren.
De heren zelf waren
uiteraard al verteerd. Je zag beren
op straat en in het verkeer
en dan ramden ze weer eens
op de deur van de klas en dan
hoopte je dat jij niet degene was
die door de juf
werd meegegeven, ja, zo
was het dus, het leven.
Oma, zei jij, is dat allemaal waar?
Oma, zei jij, dat verzin je toch maar?
Hoe kon je dan nog gaan buitenspelen?
O, zei oma,
gewoon - in delen.
Mijn moeder hakte me in drieën,
dan konden bijvoorbeeld mijn
benen gaan skiën,
en gebeurde er een ongeluk,
dan had mama nog
een reservestuk. En ze plakte me
's avonds weer in elkaar.
Maar goed, m'n jongen,
je sjaal is klaar,
dus jij kunt vrolijk
de vrieskou in.
Hoe bedoel je,
opeens-wat-minder-zin?

"Oma, breiend" / Edward van de Vendel en Wolf Erlbruch (ill.)
In: *Ik juich voor jou*
(Querido, 2013)

ZEFIERTJE

LESTIP

6

ZEFIERTJE

Er was een tijd
dat de wereld uit open plekken
en donkere bossen bestond.

Maar de mensheid werd geboren,
bouwde kooien en hekken
omdat hij zichzelf de baas van alles vond.

Ook het vrolijke zefiertje werd gevangen
en draaide in haar kamertje van tralies
eindeloos hetzelfde rondje van verlangen.

Ze werd steeds dunner van verdriet,
tot ze langs de spijlen van haar kooi heen paste
en op een nacht de dierentuin verliet.

Er werd geschud met haar bak brokken,
gesmeekt, geroepen om haar terug te lokken.

Maar de kleinste
van alle hokken
bleef leeg.
Tot een ander ongelukkig beest
haar krappe plekje kreeg.

Wat niemand nog zal weten,
is dat men besloot om het zefiertje te vergeten,
want als je een diertje nooit meer ziet
bestaat het volgens de meeste mensen niet.

“Zefiertje” / Jaap Robben

In: *Als iemand ooit mijn botjes vindt*. Jaap Robben en Benjamin Leroy (ill.)

(De Geus, 2012)

OVER DE AUTEUR

Jaap Robben (° 1984) is een Nederlandse dichter, schrijver en theatermaker. Hij schrijft zowel voor kinderen als volwassenen. Van 2008 tot 2010 was hij de stadsdichter van Nijmegen. *Zullen we een bos beginnen?* werd genomineerd voor de Gouden Uil en voor de bundel *Als iemand ooit mijn botjes vindt*, waaruit ook het gedicht 'Zefiertje' komt, ontving hij een Vlag en Wimpel van de Griffeljury. Jaap Robben werkt graag samen met de Vlaamse illustrator Benjamin Leroy.

VOOR HET LEZEN (10 MINUTEN)

Gesprek over vergeten woorden

Lees een aantal vergeten woorden voor. Wat klinken die gek. Wie van de leerlingen denkt dat dit woorden zijn die echt bestaan? Wat zouden ze betekenen?

Aterling - vervelend, akelig persoon

Avegaar - ouderwetse grondboor

Baffetoentje - een klap in je gezicht, zoals een muilpeer

Cajoleer - strelen, een streling

Dodijntje - zacht heen en weer wiegen

Falie - een ouderwetse mantel met kap voor vrouwen

Graveeltje - een kiezeltje

Kamizool - een soort ouderwets hemd voor vrouwen

Klabak - onaardig woord voor politieagent

Kwukel - dit woord is al zo lang verdwenen dat niemand nog weet wat het betekent

Labbekak - een sloom en bang persoon die onaardige dingen zegt

Oelewapper - een onhandige domoor

Paltrok - een middeleeuws kledingstuk voor mannen

Ponjaard - een soort dolk

Schuiertje - een kleine borstel waarmee je kruimels van de tafel veegt

Sprouw - harde hoest wanneer je erg ziek bent

Tempeest - stormachtig weer

Ulevel - een ouderwets snoepje dat onze opa's en oma's vroeger aten

Vijst - een scheetje dat je wel ruikt, maar niet hoort

Zefiertje - een stille, bijna onhoorbare zuidenwind

Dit zijn alle woorden met verklaring die in *Als iemand ooit mijn botjes vindt* van Jaap Robben voorkomen.

Deze woorden zijn verdwijwoorden, dat zijn oude woorden die geschrapt werden uit het woordenboek omdat ze niet meer gebruikt werden. Bespreek hoe dit komt. (Omdat taal leeft. We bedenken nieuwe woorden en hebben andere niet meer nodig.) Vertel dat er elk jaar ook nieuwe woorden worden toegevoegd aan het online woordenboek van Van Dale. Als blijkt dat we de nieuwe woorden blijven gebruiken, worden ze ook toegevoegd aan het papieren woordenboek. Voor meer informatie:

www.vandale.nl/nieuwewoorden#.VbJH8JOqpBc

Vertel dat Jaap Robben deze prachtig klinkende woorden wil redden van de vergetelheid 'en dat hij ze nieuw leven inblaast door de betekenis te veranderen in gekke dieren. Toch is er ook steeds een link naar de oude betekenis van het woord.

NA HET LEZEN

Welke emotie past bij dit gedicht? Teken een vrolijk, een bang, een verdrietig, een boos emotiegezicht/emoticon. Laat je leerlingen deze bij (delen van) het gedicht plaatsen. Kinderen vinden emoties in gedichten herkennen vaak niet zo gemakkelijk. Met de emotiegezichten/emoticons vergemakkelijk je dit proces. Kiezen ze maar één emotie? Ga met hen dan op zoek naar alle verschillende emotiewoorden in dit gedicht (vrolijk, verlangen, verdriet, gesmeekt, ongelukkig).

Lees het gedicht klassikaal nog eens in stilte en vraag de klas daarbij goed op de hoofdletters en de leestekens te letten. Wat valt ze op? (De dichter heeft zinnen in stukjes gehakt en onder elkaar geplaatst.) Waarom zou hij dit doen?

Dit is een techniek die wel meer dichters gebruiken. Als de zinnen allemaal in één stuk en achter elkaar staan geschreven, dan heb je een verhaal. Door de zinnen op te delen, krijgen woorden of delen van een zin meerdere betekenissen. Laat ze zien wat er gebeurt wanneer je alles achter elkaar zet (zie werkblad). Vinden ze het dan nog steeds een gedicht?

Gedichten zien er dus anders uit dan een gewoon verhaal. Maar een dichter kiest ook vaak bijzondere woorden. Ze zijn steeds met twee in dit gedicht. Rijmen lijkt heel gemakkelijk, maar is eigenlijk heel moeilijk als je ook een verhaal wilt vertellen. Welke woorden klinken hetzelfde?

Lees nog eens de laatste strofe van het gedicht. Wat vinden de leerlingen? Iets wat je niet kunt zien, bestaat ook niet. Of toch wel? Kunnen ze je iets verzinnen wat je niet kunt zien en toch bestaat? (Denk aan dromen, angst, verlangen, microben, zuurstof etc.)

De oorspronkelijke betekenis van het woord 'zefiertje' was: een stille, bijna onhoorbare zuidenwind. Vinden ze hier iets van terug in het gedicht?

AAN DE SLAG

De klas gaat nog meer woorden redden door ze te veranderen in een dier!

Eerst maken de kinderen een identiteitskaart voor een zelfverzonnen dier dat de naam heeft van het gekozen verdwijnwoord. In de rechthoek voor de foto maken ze een tekening van het dier, daaronder vullen ze enkele kenmerken in. Stimuleer de fantasie van de leerlingen tijdens het invullen. Licht de invulvelden toe en geef bijzondere voorbeelden bij 'bijzondere eigenschappen' (dromen in je hoofd brengen, maakt moeders rustig, kleurt de lucht paars).

Heb je nog wat extra tijd? Dan kun je de dieren ook knutselen, bijvoorbeeld door van eenvoudige keukensponzen poppenkastdieren te maken. Je kan natuurlijk ook andere materialen gebruiken. Laat ze hun fantasie gebruiken!

AAN DE SLAG

Krijgt de klas geen genoeg van deze gekke dieren? Laat de leerlingen de identiteitskaart als uitgangspunt nemen om zelf een gedicht over hun dier te schrijven.

BIBLIOGRAFIE

Modern verdwijnwoordenboek van aamborstigheid tot zwijmelgeest -Ton den Boon (Van Dale, 2010)

AUTEUR LESTIP

Jeugd en Poëzie

WERKBLAD

ZEFIERTJE

Er was een tijd
dat de wereld uit open plekken
en donkere bossen bestond.

Maar de mensheid werd geboren,
bouwde kooien en hekken
omdat hij zichzelf de baas van alles vond.

Ook het vrolijke zefiertje werd gevangen
en draaide in haar kamertje van tralies
eindeloos hetzelfde rondje van verlangen.

Ze werd steeds dunner van verdriet,
tot ze langs de spijlen van haar kooi heen paste
en op een nacht de dierentuin verliet.

Er werd geschud met haar bak brokken,
gesmeekt, geroepen om haar terug te lokken.

Maar de kleinste
van alle hokken
bleef leeg.
Tot een ander ongelukkig beest
haar krappe plekje kreeg.

Wat niemand nog zal weten,
is dat men besloot om het zefiertje te vergeten,
want als je een diertje nooit meer ziet
bestaat het volgens de meeste mensen niet.

“Zefiertje” / Jaap Robben

In: *Als iemand ooit mijn botjes vindt*. Jaap Robben en Benjamin Leroy (ill.)
(De Geus, 2012)

Zefiertje

'Er was een tijd dat de wereld uit open plekken en donkere bossen bestond. Maar de mensheid werd geboren, bouwde kooien en hekken omdat hij zichzelf de baas van alles vond. Ook het vrolijke zefiertje werd gevangen en draaide in haar kamertje van tralies eindeloos hetzelfde rondje van verlangen. Ze werd steeds dunner van verdriet, tot ze langs de spijlen van haar kooi heen paste en op een nacht de dierentuin verliet. Er werd geschud met haar bak brokken, gesmeekt, geroepen om haar terug te lokken. Maar de kleinste van alle hokken bleef leeg. Tot een ander ongelukkig beest haar krappe plekje kreeg. Wat niemand nog zal weten, is dat men besloot om het zefiertje te vergeten, want als je een diertje nooit meer ziet bestaat het volgens de meeste mensen niet.'

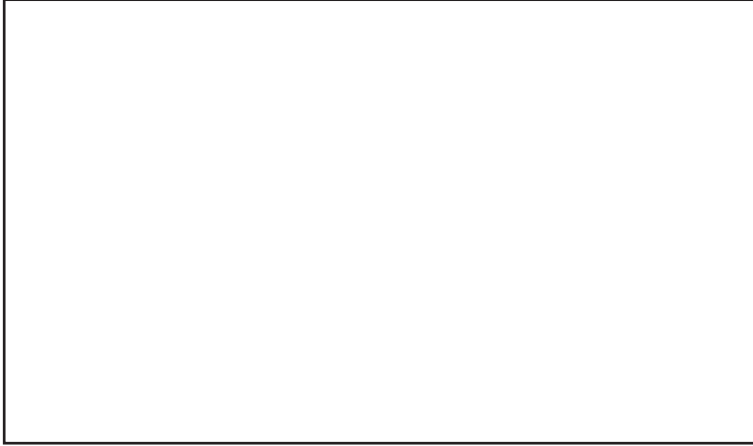
Verdwenen woorden

Avegaar - Baffetoentje - Cajoleer - Dodijntje - Falie - Graveeltje - Kamizool Klabak - Kwukel - Labbekak - Oelewapper - Paltrok - Ponjaard - Schuiertje - Sprouw - Tempeest - Ulevel - Vijst - Zefiertje

IDENTITEITSKAART

foto

Naam:

Geboortedatum:

Geboorteplaats:

Geboren in (seizoen):

Kleur:

Soort dier: (kruis aan wat past):

- Gewerveld (vissen, vogels, reptielen, amfibieën, zoogdier)
- Ongewerveld (insecten, spinnen, wormen)

Geluid:

Leefgebied:

Slaapplaats:

Voedsel:

Bijzondere eigenschap:

ER WOONDE
OP DE AARDE

LESTIP

7

ER WOONDE OP DE AARDE

Er woonde op de aarde
een vrouw van honderd jaar
die veel te veel bewaarde,
ik weet alleen niet waar.

Wat iemand had vergeten,
wat iemand niet meer zag,
wat bijna was versleten,
wat in een laatje lag.

Wat in antieke kasten
en diepe putten bleef,
wat nergens meer in paste,
wat schonkig was en scheef.

En niet als in de dromen
en elke dag te moe,
ze heeft het meegenomen,
ik weet niet waar naartoe.

“Er woonde op de aarde” / Joke van Leeuwen
In: *Ozo heppiejer, Versjes van Joke van Leeuwen*
(Querido, 2012)

OVER DE AUTEUR

Joke van Leeuwen (°1952) kan eigenlijk bijna alles. Ze is dichter, illustrator en performer. Ze schrijft voor kinderen en volwassenen en illustreert haar eigen boeken met bijzondere tekeningen. Maar de rode draad in haar werk is humor: haar onverwachte, speelse taalgebruik en intelligente observaties. Ze ontving al verschillende prijzen, zoals de Gouden Griffel, de Gouden Uil en de AKO literatuurprijs.

VOOR HET LEZEN (10 MINUTEN)

Laat je leerlingen drie voorwerpen zoeken en meebrengen naar de klas.

- Een voorwerp dat anders uiteindelijk in de vuilnisbak zou belanden.
- Een voorwerp dat ze op weg vonden naar school.
- Een voorwerp dat ze vonden op het speelplein.

Je kunt hen bijvoorbeeld elke dag een andere opdracht geven. Alle voorwerpen worden elke dag op dezelfde tafel in de klas gezet.

NA HET LEZEN (30 MINUTEN)

Vraag wie er thuis een rommellade heeft. Wat voor spulletjes zitten daarin? Kijken ze vaak in die la? Nu lees je het gedicht voor.

Geef je leerlingen nadien de volgende opdracht:

Sluit je ogen. Je bent plotseling meer dan honderd jaar. Waar zou jij zoveel spullen bewaren, waar niemand ze zou kunnen vinden? Waarom zou je dat doen?

Ga met je leerlingen rond de tafel met verzamelde voorwerpen staan. Nu lees je het gedicht regel voor regel. Bij elke regel sta je even stil en maak je het gedicht samen met de kinderen concreter. Je stelt enkel vragen en laat hen antwoorden. Het leuke aan deze opdracht is dat alle antwoorden juist zijn!

Bijvoorbeeld: 'Er woonde op de aarde': Waar zou ze juist wonen? (In de buurt, aan de andere kant van de wereld...)

Praat met de klas over welke voorwerpen van de tafel ze bij welke dichtregels vinden passen.

Vorm

Je onderzoekt samen met je leerlingen de vorm van het gedicht. Is dit een rijmend gedicht? Lees enkel de laatste woorden van elke regel na elkaar. Wat valt er op? (Het is een gekruist rijm: abab cdcd efef ghgh.)

Wiskunde

Dit gedicht leent zich er uitstekend toe om wiskundige oefeningen te doen.

Dichters zijn heel erg met taal bezig. Dat merk je aan de woorden die ze kiezen, nieuwe woorden die ze verzinnen, rijmwoorden... Maar dichters zijn ook bezig met rekenen. Wie gelooft dat?

kleuters of jonge kinderen laat je een rechthoek rond het gedicht tekenen. Is het gedicht even lang als de regels breed zijn? (Nee.) Welke vorm had het gedicht dan moeten hebben? (Een vierkant)

Voor oudere kinderen kan het iets moeilijker. Tel de woorden van de eerste strofe. Er is iets bijzonders aan de hand. Elke regel heeft evenveel woorden (Vijf). Met welke rekensom kun je snel uitrekenen hoeveel woorden de eerste strofe telt? (Vijf maal vier is twintig) Dit gedicht werd geschreven met maar een paar cijfers

(Voornamelijk vier en vijf) maar er is één uitzondering in het gedicht. Wie vindt de regel die niet in het rijtje past? ('En niet als in de dromen') Zou je een woord kunnen weglaten, zodat het wel past?

Denken ze dat het puur toeval is dat het gedicht van Joke van Leeuwen bijna alleen maar uit vijf woorden en vier regels bestaat?

NA HET LEZEN (30 MINUTEN)

Drama

Geef je leerlingen de opdracht zich door de ruimte te bewegen en vrolijk te doen en te huppelen. Daarna doen ze alsof ze de vaat terugzetten in hoge en lage kasten.

Bij de volgende opdracht moeten ze bewegen door de ruimte alsof ze heel erg oud zijn. Alles gaat stroef. Ze moeten proberen iets op te rapen, dit gaat moeilijk. Ze proberen iets als oude mensen uit een hoge kast te halen. Vervolgens verdeel je de klas in twee groepen. De ene groep is 'oud' en de andere groep is 'jong'. De 'jonge' leerlingen moeten de 'oudere' leerlingen helpen. Wissel na enige tijd de groepen en bedenk nog zoveel andere bewegingsopdrachten als je wil.

Beeldend

Laat je leerlingen het gedicht zelf nog eens in stilte lezen. Met een kleurpotlood mogen ze woorden omcirkelen die ze bijzonder vinden. Joke van Leeuwen maakt zelf vaak illustraties bij haar gedichten. Je leerlingen zijn nu zelf de illustrator van het gedicht.

Ze tekenen naast het gedicht minstens vijf voorwerpen die in de verzameling van het oude vrouwtje zouden kunnen passen. Leg daarna alle tekeningen bij elkaar, iedereen bekijkt elkaars tekeningen. Jij duidt af en toe een tekening aan, dan mag de leerling uitleggen waarom het in de verzameling past. Wanneer we het gedicht nog eens nauwkeurig bekijken, valt op dat er nergens een voorwerp precies wordt benoemd. Toch had iedereen concrete voorwerpen in zijn of haar hoofd. Dit komt doordat Joke van Leeuwen een beeld in ons hoofd schildert met woorden zonder iets letterlijk te zeggen. Wonderlijk, toch?

MEER?

Je kunt je verdiepen in oude voorwerpen. Er zijn waarschijnlijk heel wat voorwerpen die je leerlingen niet meer kennen. Laat hiervan foto's zien of neem er een aantal mee naar de klas.

Dit kan bijvoorbeeld een vingerhoed, een koffiemolen, een typemachine of een xylofoon zijn. Waarvoor werden deze voorwerpen vroeger gebruikt? Fantasie gebruiken mag!

De voorwerpen komen tot leven en schrijven een brief over vroeger. De vingerhoed mist misschien de naaister en mijmert over alle mooie jurken en kostuums hij heeft gemaakt.

Paul de Moor schreef een leuk, informatief boek over vijftig voorwerpen om nooit te vergeten. Hier vind je ook audiofragmenten uit het boek: <http://www.huisvanalijn.be/collection/audiotour-passe-vite>

BIBLIOGRAFIE

Passe-vite en 50 andere voorwerpen om nooit te vergeten - Paul de Moor (Uitgeverij Lannoo, 2014)

AUTEUR LESTIP

Jeugd en Poëzie

WERKBLAD

ER WOONDE OP AARDE

Er woonde op de aarde
een vrouw van honderd jaar
die veel te veel bewaarde,
ik weet alleen niet waar.

Wat iemand had vergeten,
wat iemand niet meer zag,
wat bijna was versleten,
wat in een laatje lag.

Wat in antieke kasten
en diepe putten bleef,
wat nergens meer in paste,
wat schonkig was en scheef.

En niet als in de dromen
en elke dag te moe,
ze heeft het meegenomen,
ik weet niet waar naartoe.

“Er woonde op de aarde” / Joke van Leeuwen
In: *Ozo heppiejer, versjes van Joke van Leeuwen*
(Querido, 2012)

WEGGELOPEN

LESTIP

8

WEGGELOPEN

Dat herinner ik me nog het meest
dat ik van huis ben weggelopen.
Ik moet heel klein zijn geweest.
Er was een hek maar dat stond open.
Ik ging mijn voeten achterna
liep zacht en langzaam zoals in dromen.
Ik dacht, ik ga maar waar ik ga
Ik had mijn eigen weg genomen.

En toen, ik had het niet verwacht
stond in het gras een ezel aan een paaltje.
Hij kauwde wat, was grijs en zacht
als in een voorleesverhaaltje.
Wij keken elkaar daar zo eens aan.
Dat duurde trouwens maar even
want hij wilde verder met eten gaan.
Waarom is dat me bijgebleven?

Ik weet nog dat ezeltje, dat ezeltje
dat in het gras aan 't grazen was.
Hoe kan ik dat nu nog weten?
Veel later bedacht ik me dat pas
hoe komt het dat ik net dat niet ben vergeten?

“Weggelopen” / Karel Eykman en Juliette de Wit (ill.)

In: *De kantoortoren van Babel*

(De Harmonie, 2006)

OVER DE AUTEUR

Karel Eykman (°1936) schrijft verhalen, gedichten en liedjes voor kinderen van alle leeftijden. Hij werkte mee aan tal van tv-series voor kinderen en werd bekend met zijn eigentijdse vertellingen van Bijbelverhalen. Hij schreef als een van de eerste jeugdboekenauteurs heel openhartig over seks. Als redacteur van *De Blauw Geruite Kiel*, de kinderkrant van *Vrij Nederland*, gaf hij veel toen nog onbekende dichters (Ted van Lieshout, Remco Ekkers, Wiel Kusters) een podium. Hij gebruikt in zijn teksten vaak jongerentaal, neemt stelling tegen onrecht en kiest voor weerbaarheid. Zijn werk werd onderscheiden met Vlag en Wimpels, Zilveren en Gouden Griffels. In Amstelveen is een basisschool naar hem vernoemd.

VOOR HET LEZEN (10 MINUTEN)

Vraag de kinderen wat hun eerste herinnering is. Het mag geen herinnering zijn die hun verteld is door een vader of moeder, een opa of oma: 'Op een dag toen je een baby was ...' Het mag ook geen herinnering zijn die te maken heeft met een foto van henzelf die ze vaak gezien hebben en waardoor ze denken dat ze het zich herinneren. Vaak zijn eerste herinneringen flarden, kleine en op zich geen bijzondere verhalen zonder kop of staart. Start het gesprek met een eigen eerste herinnering, een verhaal over een beeld, een geluid, of een geur. Daarmee zet je kinderen op het juiste spoor.

Gedicht lezen

Lees het gedicht aan de klas voor alsof het een herinnering van jezelf is.

Vraag de kinderen om hun ogen te sluiten, dan nog een keer naar het gedicht te luisteren en het voor zich te zien alsof het een filmpje is.

Lees het gedicht nog een derde keer voor en zeg dat het je verbaast dat je die herinnering nu nog weet.

NA HET LEZEN (30 MINUTEN)

Vertel dat de herinnering die je hebt voorgelezen een gedicht is. Praat samen over de ervaringen van de kinderen bij het luisteren naar het gedicht.

Bespreek bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Hoe oud denk je dat het kind van het gedicht was toen het gebeurde? Waarom denk je dat?
- Liep dat kind expres weg?
- Hoe oud is de ik die het gedicht vertelt nu?
- Ben je zelf wel eens weggelopen? Waarheen? Waarom? Hoe liep het af?
- Heb je ooit willen weglopen?
- Weet je nog wanneer jij voor de eerste keer een ezel zag?
- Heb je wel eens een ontmoeting met een dier gehad die veel indruk op je maakte?

Praat ook samen over onthouden en vergeten. Hoe zou het komen dat je je bepaalde dingen nog goed herinnert en andere dingen helemaal niet?

AAN DE SLAG (80 MINUTEN)

Het kind in het gedicht loopt bijna per ongeluk weg ('*Er was een hek maar dat stond open*', '*Ik dacht, ik ga maar waar ik ga*') en heeft een toevallige, indrukwekkende ontmoeting met een ezel. Vraag de kinderen op een kladblaadje (ant)woorden op te schrijven bij de volgende vragen:

- Waarheen zou je, ook al kan of mag het misschien niet, willen weglopen?
- Wat zou je daar toevallig of niet toevallig allemaal willen zien? En horen? Ruiken, voelen, proeven?
- '*Ik liep mijn voeten achterna/liep zacht en langzaam zoals in dromen.*' Vraag je leerlingen woorden op te schrijven die bij hen opkomen als het hun voeten zouden zijn. Denk aan kleuren, geluiden, beweging.

Dat kladblaadje met losse woorden hebben de kinderen nodig bij het vervolg van de opdracht.

Bedek de vloer van het lokaal met stevig papier, bijvoorbeeld bruin inpakpapier.

Vertel de kinderen dat ze met elkaar een gedroomde wegloop-voetenvloer gaan maken. Daarvoor trekken ze hun schoenen en sokken uit en tekenen op verschillende plaatsen met viltstiften vier keer hun voeten over. Zo ontstaat er een volle kaart met een wirwar van voetafdrukken.

Vraag de kinderen aan de kant te gaan zitten en de gezamenlijke kaart te bekijken. Vragen die je aan de orde kunt laten komen, zijn: Waar is het druk op de kaart? Waar is nog ruimte? Gaan al die voeten eenzelfde of een ander kant uit? Weet je nog welke voeten van jou zijn?

Naar aanleiding van de woorden op hun kladblaadje schrijven en tekenen de kinderen de gedroomde wegloop-voetenvloer vol. Ze doen dat met kleurviltstiften. Ze reageren daarbij aanvullend op elkaars teksten en tekeningen. Benadruk dat het een gezamenlijk werkstuk wordt.

Bekijk en bespreek na afloop het resultaat. Zoek samen een plek waar de vloer een tijdje kan liggen of hangen en nodig andere groepen of ouders uit om de vloer te bekijken.

MEER?

In plaats van een gezamenlijke voetenvloer kun je er ook voor kiezen om de kinderen deze opdracht individueel of in kleine groepjes te laten doen.

AUTEUR LESTIP

Jos van Hest

VERZAMELEN

LESTIP

9

VERZAMELEN

Sparen, sparen, sparen,
alles maar bewaren:
dopjes van de seven-up
stickers van de voetbalclub,
schelpen die mijn vriendje vond,
tanden uit mijn eigen mond,
mooie stenen, stukjes touw,
veren van een echte pauw,
zilverdraad en goudpapier -
geef het allemaal maar hier!

Sparen, sparen, sparen,
alles maar bewaren.
Elke dag komt er wat bij.
Weggooiden is niks voor mij.
Ieder gek of grappig ding,
gaat naar mijn verzameling!

“Verzamelen” / Nannie Kuiper
In: *Soms zie ik 1000 lichtjes*
(Leopold, 2001)

OVER DE AUTEUR

Nannie Kuiper (° 1939) schrijft veel klankrijke en ritmische gedichten, vooral voor peuters en kleuters, maar ook voor oudere kinderen en pubers. Haar werk werd bekroond met een Vlag en Wimpel, een Gouden Griffel en diverse Pluimen van de maand. Ook voor *Soms zie ik 1000 lichtjes* kreeg ze een Leespluim. Verder vertaalde Nannie Kuiper dichtbundels van A. A. Milne (de schrijver van *Winnie de Poeh*) en C.M. Barker (schrijfster van *De bloemenkinderen*).

VOOR HET LEZEN

Verzamel samen met de kinderen in een week tijd heel veel kroonkurken van flesjes frisdrank, van bier, van alles waar een kroonkurk op zit. Schakel bij de verzamelactie via de kinderen ook de ouders in. Wellicht is er een café of restaurant in de buurt dat kan bijdragen. Vertel de kinderen nog niet wat de bedoeling is van die verzamelactie.

NA HET LEZEN (30 MINUTEN)

Lees het gedicht samen een paar keer en praat erover. Vragen die aan de orde kunnen komen:

Is er een verschil tussen sparen, verzamelen en bewaren? Wat sparen de kinderen? Wat kunnen ze niet weggooiden? Welke schatten hebben ze ooit bewaard en zijn ze toch kwijt geraakt?

Zijn er kinderen met een bijzondere verzameling? Hoe groot moet een verzameling zijn om een verzameling te zijn?

Zijn er ook kinderen die helemaal niets bewaren? Met wat voor verzameling uit het gedicht zou de kinderen het liefst willen beginnen?

Kennen de kinderen volwassenen met een bijzondere verzameling? Wat spaarden hun ouders vroeger, en nu? Vraag de kinderen om het gedicht uit het hoofd te leren. Laat ze het opzeggen en geef ze aanwijzingen om het nog beter te doen. Let op verstaanbaarheid, rust, pauzes, expressie van stem en gerichtheid op publiek.

AAN DE SLAG (60 MINUTEN)

Deel de kroonkurken willekeurig uit, ieder kind krijgt er evenveel. Laat de kinderen hun gekregen verzameling bekijken en onderling de dubbele exemplaren ruilen.

Vraag ze om hun mooiste kroonkurk uit te kiezen. Welke heeft de meeste kleuren? Op welke kroonkurk staat het vrolijkste plaatje? Welke kroonkurk is de gewoonste? Vraag de kinderen elkaar daarover in tweetallen of in groepjes te vertellen.

Deel stevige vellen papier uit waarop geplakt en geschilderd kan worden. Op drie willekeurige plekken op het papier plakken de kinderen met lijm drie kroonkurken, met de buitenkant naar beneden. Gebruik daarvoor geschikte lijm, Velpon bijvoorbeeld of een lijmpistool.

Vraag de kinderen naar hun papier te kijken en te fantaseren wat de kroonkurken zouden kunnen zijn. Bedenk samen allerlei mogelijkheden: het oog van een vogel, een vis, een krokodil, een monster, het neusgat van een reus, de navel van een heks, een ballon in de lucht, het hart van een bloem, een kraal aan een ketting, een koekenpan, een verkeersbord, een wiel van een auto, de volle maan of de volle zon, een sleutelgat, het raam van een kombuis, etc.

Vraag de kinderen het papier zo te beschilderen dat de kroonkurken een andere betekenis krijgen.

Bekijk en bespreek samen de resultaten.

MEER?

Vraag de kinderen om (een deel van) hun eigen verzameling mee naar school te nemen. Ze richten er een tentoonstelling van in, met uitleg op kaartjes. Denk samen na over de opening van de tentoonstelling. Wellicht kan het gedicht van Nannie Kuiper daar een rol bij spelen. Organiseer eventueel met elkaar een ruilbeurs. Deze les kan natuurlijk ook worden ingezet wanneer een supermarktketen een actie heeft waarbij plaatjes of figuurtjes worden uitgedeeld aan klanten.

AUTEUR LESTIP

Jos van Hest

JORIS JAN BAS

LESTIP

10

JORIS JAN BAS

Joris Jan Bas uit Koog aan de Zaan
trok op een ochtend een jurkje aan.

Toen ging hij naar school met een strik in zijn haar
en alle kinderen pestten hem daar.

‘Kan me niet schelen,’ riep Joris Jan hard,
‘Ik ben tenminste een beetje apart.

Niet zo gewoon als de rest van de klas.’
Nou zeg, die durfde, die Joris Jan Bas!

De volgende ochtend in Koog aan de Zaan
had iedere jongen een jurkje aan,

behalve een jongen met haar groen als gras.
Je mag drie keer raden wie of dát nou was.

“Joris Jan Bas” / Ted van Lieshout
In: *Wij zijn bijzonder, misschien zijn wij een wonder*
(Leopold, 2012)

OVER DE AUTEUR

Ted van Lieshout (°1955) is bijzonder creatief. Van opleiding is hij grafisch vormgever. Hij maakt illustraties en schrijft graag verhalen, gedichten, liedjes (o.a. voor *Sesamstraat*), toneelstukken en columns. Ted van Lieshout won al veel prijzen met zijn originele gedichten en liedjes: de Theo Thijssenprijs, de Willem Wilminkprijs, de Woutertje Pieterseprijs, twee Zilveren Griffels... Voor zijn gedicht "Joris Jan Bas" ontving hij in 2014 een Poëziester. In 2015 vierde hij zijn dertigjarig jubileum met een bundeling van bijna al zijn versjes en liedjes in *Het rijmt*.

VOORAF

Laat de leerlingen thuis op zoek gaan naar oude klasfoto's: van hun ouders, grootouders, burens... Moedig hen aan om daarbij anekdotes te verzamelen over leerlingen van op de foto, gebeurtenissen van in de klas. Wie was stoer? Wie was verlegen? Waar waren die klasgenoten goed in? Hadden ze bijnamen? Wie viel op? Welke gewoontes hadden ze? Waren er bepaalde rages? (bijvoorbeeld bepaalde kleding- of haartrends, populair speelgoed of typische spelletjes op de speelplaats, hebbedingen...)

Bestel eventueel vooraf het magazine *Morgen komt de schoolfotograaf - Uit het fotoalbum: aflevering 2* van het Huis van Alijn in Gent:

www.huisvanalijn.be/collection/uit-het-fotoalbum-afl-2-morgen-komt-de-schoolfotograaf

Noteer vooraf op de ene kant van het bord woorden die iets kunnen zeggen over een gedicht (ontroerend, grappig, spannend, triest, verrassend, saai, serieus, speels, goed gevonden, dwaas, mooi...) en op de andere kant woorden die een persoon kunnen beschrijven (verlegen, grappig, opvliegend, dromerig, sportief, stoer, creatief...). Of zorg dat je ze kunt projecteren als je digitaal werkt. Zet het gedicht (nog niet zichtbaar) op het bord of kopieer het voor de leerlingen.

VOOR HET LEZEN

Vraag aan je leerlingen wie er een of meer oude klasfoto's te pakken heeft kunnen krijgen.

Laat de kinderen vertellen over de klasfoto's die ze hebben meegebracht. Van wie is die klasfoto? Uit welk jaar? Welke (straffe) verhalen horen daarbij? Wie kent of heeft al eens gehoord van Joris Jan Bas uit Koog aan de Zaan? Niemand?

Vertel dat Koog aan de Zaan een mooi dorp is in Nederland, niet zo ver van Amsterdam, aan de rivier de Zaan. (Je kunt het dorp eventueel tonen op een kaart.) De beroemde Nederlandse dichter Ted van Lieshout schreef een gedicht over Joris Jan Bas uit Koog aan de Zaan.

Lees het gedicht voor.

NA HET LEZEN

Toon de woorden die kenmerken van gedichten kunnen weergeven en vraag welke woorden volgens de leerlingen passen bij dit gedicht. Er is geen goed of fout antwoord. Laat ze steeds uitleggen waarom ze iets vinden.

Daarna laat je de woorden zien die een persoon kunnen beschrijven en vraag je welke kenmerken ze Joris Jan Bas toeschrijven. Wie vindt van zichzelf dat hij soms wel wat lijkt op Joris Jan Bas? Waarom? Op welke momenten?

Laat de leerlingen het gedicht zien (op het bord of een kopie). Met welk woord beschrijft Joris Jan Bas zichzelf in het gedicht? (Apart) Hoe voelt hij zich daarbij? (Zelfzeker, tevreden, oké)

Wat vinden ze van het einde van het gedicht? Wie had verwacht dat het gedicht zo zou aflopen? Waarom wel/niet?

In het gedicht beschrijft de dichter een anekdote, een bijzondere gebeurtenis, uit een bepaalde klas.

Vraag de kinderen na te denken over hun eigen klas. Als ze over twintig jaar hun klasfoto van nu zouden zien, welke anekdotes of straffe verhalen zouden ze daar dan bij vertellen?

AAN DE SLAG (50 MINUTEN)

Schrijfopdracht (één blok van 50 minuten of ca. drie sessies van 15 à 20 minuten), met keuze uit:

Per twee een anekdote schrijven

Dat kan een echte anekdote zijn over hun eigen klas of een verzonnen verhaal.

Laat de leerlingen eerst in het klad werken. Om hen houvast te bieden, kun je een schrijfkader aanbieden of een werkblad maken, zodat ze op ideeën komen, ze daaruit selecteren en er een ordening in brengen, vervolgens de grote lijnen uitschrijven en nadien verder verfijnen. Een handig hulpmiddel hierbij is het boek *Hoe verzin je het?! zelf fantastische verhalen schrijven*.

Een interview schrijven

Ook hiervoor werken de leerlingen in tweetallen of groepjes: één leerling interviewt een andere leerling of een duo interviewt een duo. De geïnterviewden vertellen een anekdote over zichzelf (klasgerelateerd) of over iemand anders uit de klas. Uiteraard mogen er geen leerlingen belachelijk gemaakt worden. Het is ook een mogelijkheid om leerlingen een anekdote te laten verzinnen. Daarna schrijven ze alles uit voor een klasmagazine: eerst in het klad, nadien in het net of op de computer, bijv. via een site of software om een klaskrant te maken.

Tip: Stel de duo's of groepen samen op basis van een sociogram van de klas. Laat ze (een) leerling(en) interviewen die ze minder goed kennen. Als ze per twee interviews afnemen of geven, is dat bij voorkeur wel samen met een leerling die ze al goed kennen en waar ze zich goed bij voelen.

Een klasvriendenboek maken

Deze opdracht is gemakkelijker. Samen met de leerlingen stel je mogelijke vragen op. Die verwerk jij dan in een formulier dat de leerlingen invullen. Je bundelt alle formulieren en legt ze als een boekje in de klas, zodat iedereen erin kan lezen. Stuur erop aan dat de leerlingen ook originelere vragen bedenken dan de typische vragen uit vriendenboekjes en dat er ruimte is voor (korte) anekdotes.

Het kan achteraf leuk zijn om er een soort raadspel mee te organiseren. Dat kan klassikaal of in iets kleinere groepen. Eén leerling krijgt het ingevulde formulier van een andere leerling en kiest uit het formulier één weetje om prijs te geven. De andere leerlingen krijgen allemaal één kans om te raden over wie het gaat. Ze kunnen hun kans al wagen na de eerste tip of wachten op verdere tips. Op die manier leren de leerlingen elkaar beter kennen.

MEER?

Deze les(sen) kunnen deel uitmaken van een lessenreeks over 'anders zijn' of over 'naar school gaan: vroeger en nu'. Ook de andere gedichten uit *Wij zijn bijzonder, misschien zijn wij een wonder* hebben op de een of andere manier iets te maken met 'anders zijn'. Verder kun je ook werken met het prachtige, een beetje filosofische prentenboek *Regels van de zomer* van Shaun Tan. Meer boeken over 'anders zijn' vind je via de Boekenzoeker (www.boekenzoeker.org) door te klikken op 'gevoel' en dan op 'anders'.

BIBLIOGRAFIE

Morgen komt de schoolfotograaf - Uit het fotoalbum: aflevering 2 (Huis van Alijn, Gent 2010)

www.huisvanalijn.be/collection/uit-het-fotoalbum-afl-2-morgen-komt-de-schoolfotograaf

Hoe verzin je het?! zelf fantastische verhalen schrijven (Abimo, 2004)

Je kunt een voorbeeld uit het boek online bekijken:

www.abimo-uitgeverij.com/documenten/hoeverzinjehet_voorbeeld.pdf

Regels van de zomer - Shaun Tan (Querido, 2013)

<http://www.zelfkrantmaken.be>

<http://wij-leren.nl/sociogram-tips.php>

<http://boekenzoeker.org>

MEER?

Tinneke van Bergen

COLOFON

Deze poëzielessen zijn een uitgave van Stichting Lezen Vlaanderen, Stichting Lezen Nederland en de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, ter gelegenheid van de zeventiende Gedichtendag en vierde Poëzieweek, van donderdag 28 januari 2015 tot en met woensdag 3 februari 2016.

Teksten: Jeugd en Poëzie vzw, Tinneke van Bergen, Tsead Bruinja, Hans Das, Jos van Hest, Stefanie Kennes, Els Moonen, Kees Smits, Iris Wynants
Redactie: Stichting Lezen Nederland, Stichting Lezen Vlaanderen, Poëziecentrum, Stichting CPNB
Vormgeving: DSGN.FRM Amsterdam

www.poezieweek.com

Stichting Lezen Nederland

Nieuwe Prinsengracht 89
NL-1018 VR Amsterdam
T +31 (0)20 623 05 66

www.lezen.nl

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Nederland?

Meld u dan aan voor de nieuwsbrief via www.lezen.nl.

Stichting Lezen Vlaanderen

Frankrijklei 130/4
B-2000 Antwerpen
T +32 (0)3 204 10 00

www.stichtinglezen.be / www.jeugdliteratuur.org

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Vlaanderen?

Schrijf dan in op het maandelijkse e-zine via www.stichtinglezen.be. Bent u graag goed geïnformeerd over kinder- en jeugdliteratuur? Schrijf dan in op het e-zine via www.jeugdliteratuur.org.

Stichting CPNB

Herengracht 166
NL-1016 BP Amsterdam
T +31 (0) 20 - 626 49 71

www.cpnb.nl

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting CPNB?

Meld u dan aan voor de nieuwsbrief via www.cpnb.nl/onderwijs

DISCLAIMER

Deze lessuggesties mogen alleen worden afgedrukt en gekopieerd ten behoeve van het poëzie-onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Voor elk ander gebruik geldt: Op deze uitgave berusten copyrights: alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever van de gedichten staat steeds bij het gedicht vermeld. Wij hebben geprobeerd alle rechthebbenden van de verschillende bij de lessen gebruikte gedichten te achterhalen. Voor zover personen/instanties auteursrechtelijke aanspraken menen te hebben, kunnen zij contact opnemen met Stichting Lezen Nederland.